

Aktualitātes Latvijas farmācijā 20. gadsimta 30. gadu beigās

*Sabīne Lauze, Baiba Mauriņa,
Venta Šidlovska*

*Rīgas Stradiņa universitāte,
Zāļu formu tehnoloģijas katedra, Latvija*

Ievads. Lai atvērtu aptieku Latvijā pirmās brīvvalsts laikā bija jāsaņem koncesija. 1937. gada 22. decembrī LR Ministru kabineta sēdē tika pieņemti grozījumi un papildinājumi ārstniecības nolikumā, kas aizsāka virkni izmaiņu Latvijas farmācijā. Nolikuma jaunais variants paredzēja, ka koncesiju aptiekas atvēršanai vai pastāvošas aptiekas turēšanai var piešķirt Latvijas pilsoņiem, ne jaunākiem par 25 gadiem ar pabeigtu augstāko farmaceitisko izglītību un reģistrāciju Farmācijas pārvaldē. Aptieku īpašniekiem, kas nav Latvijas pilsoņi, viena gada laikā no nolikuma spēkā stāšanās dienas, savas piederošās aptiekas jānodod personām, kas ieguvušas koncesiju saskaņā ar jaunajiem noteikumiem, vai arī tās jālikvidē. Visiem pārējiem aptieku īpašniekiem 2 gadu laikā koncesija jāatjauno vai aptieka jānodod personai, kurai šī koncesija jau ir. Ja tas neizdodas – aptieka jālikvidē. Šo grozījumu rezultātā turpmāko divu gadu laikā būtiski samazinājās aptieku skaits, un izmaiņas skāra arī aptieku pārvaldnieku etnisko sastāvu. Starp aptieku pārvaldniekiem, kuriem pie pārreģistrēšanās netika izsniegta jauna koncesija, bija arī baltvācu farmaceiti, kam aptiekas Latvijā bija piederējušas vairākās paudzēs.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir apkopot un sistematizēt publicētos un nepublicētos avotos pieejamo informāciju par aptieku koncesiju pārreģistrēšanas procesu 20. gadsimta 30. gadu beigās, noskaidrot šī procesa pamatojumu un sekas. Darbā izmantoti Latvijas Valsts vēstures arhīva materiāli, raksti Latvijas Farmaceitu žurnālā un preses izdevumos.

Rezultāti. Latvijā pirmās brīvvalsts laikā bija plašākais aptieku tīkls Eiropā. 1937. gadā darbojās 521 aptieka. No 1559 farmācijas nozarē strādājošajiem, 639 bija latvieši, 528 ebreji, 281 vācieši, 52 krievi, 40 poļi un 19 citu tautību pārstāvji. Iespējams, ka farmācijas nozares uzraugošās institūcijas centās samazināt aptieku skaitu, veicot grozījumus ārstniecības nolikumā. Īpatnējā kārtā koncesiju atjaunošana kļuva liktenīga ne vienai vien baltvāciešu pārvaldītai vai piederošai aptiekai. 1939. gada sākumā Vācu baltiešu tautas savienības prezidents Alfrēds Intelmanns (1881–1949) nosūtīja Tautas labklājības ministram Jānim Volontam (1882–1943) vairākas vēstules, kurās lūdza koncesiju piešķiršanā balstīties uz zināšanām un pieredzi, nevis uz nacionālo piederību. Pie tam viņš minēja vairāku vācu provizoru vārdus, kuri ilgstoši un priekšzīmīgi darbojušies farmācijas nozarē Latvijā, taču lūgumi pēc jaunām koncesijām tika noraidīti. Farmācijas pārvalde 1939. gada nogalē publicēja aptieku sarakstu, kuru koncesijas bija anulētas, pamatojoties uz Farmācijas likuma 83. pantu, un šajā sarakstā bija daudzas baltvāciešiem piederošās aptiekas. Pēc jaunā Farmācijas likuma 83. panta, aptieku varēja slēgt, ja tajā vairākas reizes bija konstatētas nekārtības vai nolaidība vai arī ja iestājušies 86. pantā minētie apstākļi. 86. pantā teikts, ka par aptiekas īpašnieku nevar būt personas, kurām ir maksātnespēja vai peļams dzīvesveids, taču uz baltvāciešu aptiekāriem to bija grūti attiecināt. Farmācijas likums tika pieņemts 1939. gada 27. jūnijā, taču koncesiju atjaunošanas process sākās jau 1937. gada beigās un Farmācijas pārvaldes paziņojumos par aptieku koncesiju anulēšanu vairumā gadījumu pamatojums nav pieminēts.

Secinājumi. 1937. gadā izdotie grozījumi un papildinājumi ārstniecības nolikumā bija tikai daļa no izmaiņām Latvijas farmācijā. Iespējams, tas bija viens no mehānismiem, kā samazināt aptieku skaitu Latvijā, taču paralēli tas skāra arī farmaceitu etniskās piederības jautājumu. Baltvāciešu repatriācija 1939. gada otrā pusē izraisīja vēl krasākas izmaiņas, un slēgto aptieku skaits aizvien pieauga. Lai arī repatriācija bija būtiskākais process, kura rezultātā vairums baltvāciešu farmaceitu pameta nozari Latvijā, tomēr pārmaiņas ārstniecības nolikumā sāka iezīmēt šādas tendences jau divus gadus agrāk.